

Тема 1. Система вищої освіти в Україні та перспективи її розвитку

Тенденції розвитку вищої освіти України визначені стратегією її приєднання до Болонського процесу, яке відбулося з підписанням відповідного акта 19 травня 2005 року в м. Берген (Норвегія). Основною метою Болонського процесу є створення зони Європейської вищої освіти. Тому запровадження Болонських принципів — крок до євроінтеграції України і засіб полегшення доступу громадян до якісної освіти.

Основними принциповими позиціями створення зони Європейської вищої освіти (цілями Болонського процесу) є:

- упровадження двоциклового навчання та освітніх і кваліфікаційних ступенів (після завершення першого циклу навчання присвоюється академічний ступінь бакалавра, другого — магістра);
- упровадження кредитної системи обліку трудомісткості навчальної роботи студентів. За основу береться ECTS (Європейська кредитно-трансферна система), що має накопичувальний характер;
- формування системи контролю якості освіти;
- розширення мобільності студентів і викладачів;
- забезпечення працевлаштування випускників;
- підтримання привабливості європейської системи освіти з одночасним збереженням кращих традицій і надбань національних систем вищої освіти.

ECTS формувалася протягом 1988-1995 рр. Вона створена з метою зближення, а не уніфікації систем вищої освіти європейських країн. Завдання ECTS — досягнення прозорості систем навчання у різних країнах та сприяння студентським обмінам у країнах Європи через надання можливості студентові здійснювати трансфер (перезарахування) та накопичення кредитів. Ця система ґрунтується на обліку обсягу навчального навантаження студента, необхідного для засвоєння завдань (цілей) програми навчання.

Трудомісткість навчання визначає кредит. Кредит передбачає всі види навчальної діяльності, необхідні для завершення повного року академічного навчання у закладі, тобто лекції, практичні роботи, семінари, консультації, індивідуальну, самостійну роботу, підсумковий контроль (екзамени, заліки), дипломну (магістерську) роботу, педагогічну, навчальні і виробничі практики. Отже, кредит ґрунтується на повному навантаженні студента, а не обмежується лише аудиторними годинами.

Кредит — одиниця виміру («вартість») обсягу навчального навантаження, необхідного середньому студентові для повного оволодіння визначеними результатами навчання (компетенціями).

Кредит ECTS є числовим еквівалентом оцінки (від 1 до 60), призначеної для розділів курсу, щоб охарактеризувати обсяг загального навчального навантаження студента. Кредити відображають кількість роботи, яку вимагає кожен блок курсу (навчальна дисципліна), і охоплюють усі необхідні для цього види навчальної діяльності студента: лекції, практичні роботи, семінари, консультації, індивідуальну, самостійну роботу (в бібліотеці чи вдома), підсумковий контроль (іспити, заліки), дипломну роботу, педагогічну, навчальні і виробничі практики чи інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням.

Ціна кредиту — 30 академічних годин. Кількість кредитів на навчальну дисципліну визначається діленням загального обсягу годин із навчальної дисципліни на ціну кредиту. Наприклад, курс «Вступ до педагогічної професії», на який навчальним планом передбачено 30 академічних годин, оцінюється в 1 кредит, а курс «Педагогіка», на який виділено 120 академічних годин, оцінюється 4 кредитами.

У ECTS навчальне навантаження на один навчальний рік становить 60 кредитів і, як правило, 30 кредитів – на семестр. Кредити ECTS — це відносне, а не абсолютне мірило навчального навантаження. Вони лише визначають, яку частину загального річного навантаження містить один елемент навчального плану у вищому навчальному закладі.

Навчальна дисципліна (курс) охоплює один або декілька залікових кредитів, кількість яких визначається змістом та формами організації навчального процесу.

Академічні успіхи студента визначають за допомогою системи оцінювання, яку використовують у вищому навчальному закладі, їх реєструють у цьому самому закладі з обов'язковим переведенням оцінок у національну шкалу та шкалу ECTS (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна таблиця шкал оцінювання навчальних досягнень

Шкала ECTS	Національна шкала		Кількість балів
	прописом	цифрою	
A	Відмінно	5	90—100
B	Дуже добре	4	85—89
C	Добре	4	75—84
B	Посередньо	3	65—74
E	Задовільно	3	60—64
F ¹	Незадовільно	2	35—59
F ²	Незадовільно	2	1—34

¹ Оцінка F_x означає, що можливе повторне складання іспиту чи заліку за умови виконання студентом певної додаткової роботи.

² Оцінка F означає, що необхідна значна робота студента з обов'язковим повторним вивченням дисципліни.

Заліковий кредит — завершена задокументована частина змісту навчальної дисципліни, вивчення якої для студентів завершується підсумковим оцінюванням (тестуванням, заліком, семестровим іспитом). Він складається із модулів — частин програми навчальної дисципліни,

поєднаних із формами навчання (лекційні, практичні, семінарські, лабораторні та індивідуальні заняття, усі види практик та консультацій, самостійні завдання та інші форми і види навчальної та науково-дослідної діяльності студентів). Кожний із модулів містить змістові модулі — одну, декілька тем чи розділ курсу.

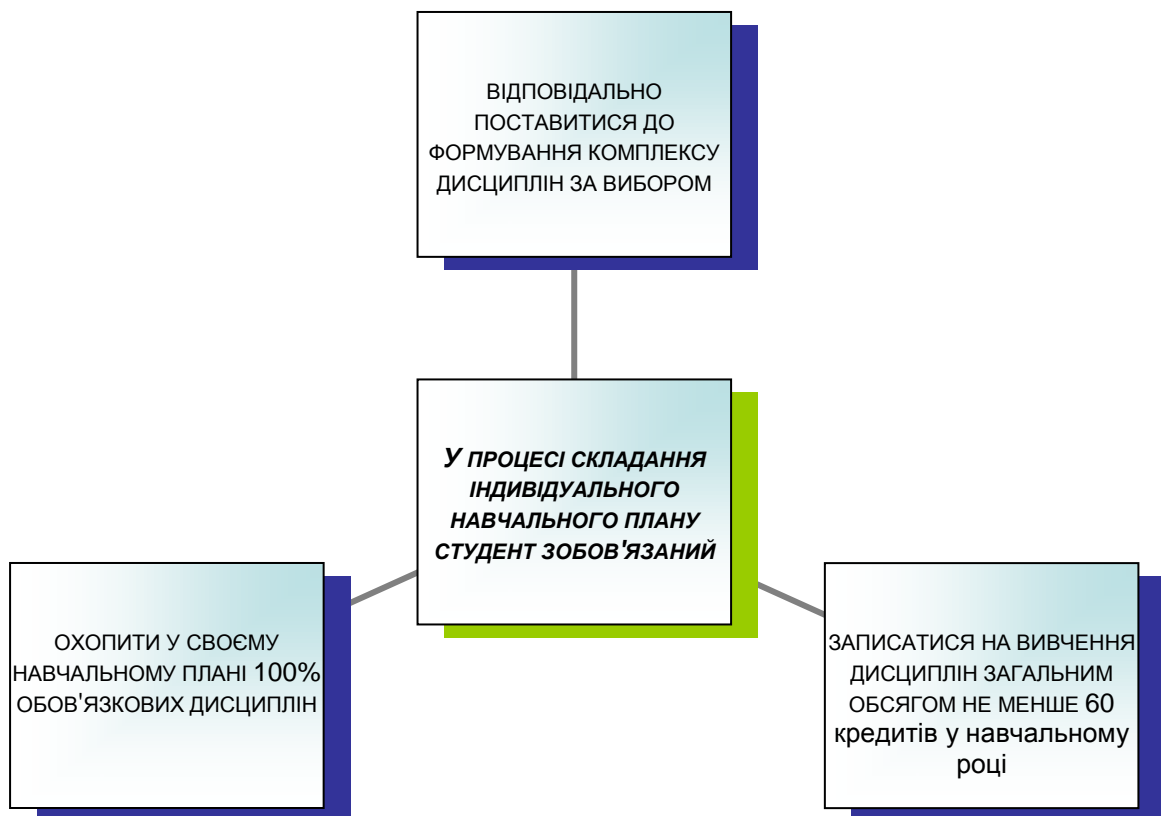
За кредитно-трансферної системи організації навчального процесу (КТСОНП) навчання студентів здійснюється за індивідуальним планом.

Індивідуальний навчальний план студента (ІНПС) — робочий документ, який містить освітньо-кваліфікаційну характеристику бакалавра (за спеціальностями); перелік та послідовність вивчення навчальних дисциплін (структурно-логічну схему); обсяг навантаження студента (усі види навчальної діяльності); інформацію про типи індивідуальних завдань; характеристику системи оцінювання (поточний та підсумковий контроль знань, державну атестацію випускника); інформацію про присвоєння кредитів в інших навчальних закладах та додаткових кредитів за результатами науково-дослідної та іншої фахової спрямованої діяльності.

В ІНПС зазначено нормативні (обов'язкові) навчальні дисципліни та навчальні дисципліни за вибором у межах нормативне встановлених термінів підготовки фахівців певного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Студент має право на зарахування додаткових залікових кредитів (не передбачених навчальним планом спеціальності), отриманих шляхом вивчення дисциплін як у своєму навчальному закладі, так і в інших вищих навчальних закладах. Для такого зарахування необхідно подати в деканат довідку про опанування дисципліни із зазначенням рівня засвоєння знань.

Студент також має право на зарахування додаткових кредитів за інші види діяльності поза навчальним планом за результатами участі в олімпіадах різного рівня, наукових конференціях; підготовки наукових публікацій; отримання грантів; стажування, навчання та практики у літніх школах, у т. ч. за кордоном, тощо.

Трансформації в освіті спричинили зміни її базової парадигми. Нині освіта ґрунтується не тільки на традиційних засадах (знаннях, уміннях, навичках), а й на нових, запропонованих ЮНЕСКО: «вчитися знати, вчитися робити, вчитися бути, вчитися співіснувати». Отже, знання, уміння і навички — це тільки засіб, а не мета освіти ХХІ ст.

Закон України «Про вищу освіту» кваліфікує студентів як активних суб'єктів освітньої діяльності. Вони - ті, хто навчається, а не ті, кого навчають (термін «студент» у перекладі з латинської мови означає «той, хто навчається»).

Відповідно до умов Болонської декларації у процесі навчання зменшується частка прямого інформування студента і розширюється застосування інтерактивних форм роботи під керівництвом викладача. Самостійна робота студента стає основним джерелом набуття

професійних компетенцій, сприяє формуванню конкурентоспроможного фахівця.

Навчальна діяльність у ВНЗ передбачає аудиторну роботу з опанування програмового матеріалу (лекції, семінари, практичні тощо), індивідуальну роботу (консультації, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ), індивідуальні заняття, що проводяться під керівництвом викладача, тощо) та самостійну роботу (засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача). Вона охоплює підготовку до семінарських, практичних, лабораторних занять; написання рефератів, есе, творчих робіт із конкретних проблем курсу; складання письмових звітів або усних доповідей; опрацювання окремих тем, питань програми курсу, додаткової літератури; роботу в інформаційних мережах тощо.

Повноцінну і творчу самостійну роботу студентів у навчальному закладі забезпечує матеріальна та інформаційно-технічна база: навчальні лабораторії, комп'ютерні класи з можливістю роботи в Інтернеті, бібліотека з читальними залами, навчально-методичні кабінети інститутів, факультетів, кафедр та ін. Навчальні ресурси закладу містять також електронні навчально-методичні комплекси навчальних дисциплін (електронні курси), з яких студент може отримати повний пакет необхідних матеріалів для опанування певної дисципліни. Електронні курси доступні на інтернет-сторінці у віртуальній бібліотеці навчального закладу або відповідної кафедри.

На шляху подальшого розвитку науково-освітньої галузі України актуальними будуть такі задачі:

1. Розвиток фундаментальної науки шляхом плекання національно свідомих науковців, надання їм достойного фінансування та матеріально-технічних умов для праці;

2. Проведення політики омолодження наукових кадрів, сприяння молоді у здобутті наукових ступенів і вчених звань;

3. Максимальне сприяння у розвитку української науково-технічної термінології, випуск україномовних підручників, посібників, наукової літератури, словників тощо для забезпечення наукового, навчального та виробничого процесів;

4. Відродження і розвиток літературно-гуманітарної, науково-технічної, науково-природничої української мови, національної духовності, культури, історичного фактажу українства.

Вища освіта є складовою системи освіти України, що регулюється Законами України «Про освіту» та «Про вищу освіту». Вона забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку студентів і є важливою ланкою в державі.

При входженні національної системи освіти до Болонського процесу виникатимуть нові питання стосовно гуманітаризації освіти, підвищення її якісного рівня, впровадження системи незалежного оцінювання знань, удосконалення методів управління навчальним процесом, які потребуватимуть подальшого вирішення шляхом оптимізації управління інформаційними потоками в освіті.

Проблема забезпечення якісного рівня освіти, як і перспектива розвитку вищої школи в Україні, полягає насамперед в якісній практичній підготовці фахівців для потреб економіки, з одного боку, і якісній організації навчального процесу, з іншого, при формуванні високо освічених, національно свідомих і патріотично налаштованих фахівців для розвитку національної економіки і розбудови суверенної, національно-демократичної Української держави. Щодо практичної підготовки у вищих навчальних закладах відповідно до потреб сучасної економіки, то Міністерство освіти і науки України пропонує об'єднати зусилля і разом з Міністерством праці і соціальної політики, Міністерством промислової політики, Союзом промисловців і підприємців та іншими структурами створити, а точніше, відновити діяльність Міжвідомчої ради з цього питання.